

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar anmodas att med snaraste till byrån, 54 Drottninggatan, 1 tr., insända års-afgifter och prenumerationsafgifter.

1895.

3:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

INNEHÅLL:

Carl Lindhagen, Kvinns valbarhet till ledamot i fattigvårdsstyrelse.

M. Anholm, Asiatiska interiörer: II, I tatarstaden.

Ellen Whitlock, Ursprungligt. Poem.

Fritz Rank, Konsekvenser.

Hellen Lindgren, Kvinnoidealet från fin-de-siècle-synpunkt. (»Das Buch der Frauen», von Laura Marholm.)

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Från skilda håll.

Louise Otto-Peters †.

Pris pr årgång: { För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
                          { För icke medlemmar   » 4: 00.

Fredrika-Bremer-Förbundets adr.: Drottninggatan 54.

Bomullsklädningstyger,

svenska och engelska,

äro nu inkomna i moderna mönster och största urval.

OBS.! Flera Nyheter för året!

OBS.! Stort lager af Almedahls välkända bomullstyger.

Profver sändas franko på begäran. Order å minst 25 kronor levereras fritt vid närmaste jernvägs- eller ångbåtsstation.

**K. M. Lundbergs Bosättningsmagasin och
Almedahls Fabriks Försäljningsmagasin**

**7 Storkyrkobrinken 7
STOCKHOLM.**

Gunilla Viléns Handarbets-Atelier,

46 Klarabergsgatan 46.

Grundlig och praktisk undervisning lämnas elever i alla slags handarbeten. Kurs, omfattande 50 tim., *15 kr.*, en lektion, 2 tim., *75 öre.* Resande i Stockholm uppmärksammas på min Handarbets-Atelier såsom särdeles lämplig därigenom, att eleven själf får bestämma lektionstiden från 9 f. m. till 5 e. m.

OBS.! Beställningar emottagas för upprättningar, monteringar samt förfärdigande af linneutstyrslar.

Under sommaren

önskar en lärarinna i Richard Anderssons musikskola få vistas hos en familj på landet mot att undervisa i pianospelning. Närmare underrättelser lemnas på Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå, Drottninggatan 54, Stockholm.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

☛ Allt arbete utföres noggrant och af bästa materiel. ☛

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETTERSSON,

52 Drottninggatan 52.

Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: Fröken H. Cronius.

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

Magasin des Nouveautés pour Confection

20 Kungsträdgården 20

och dess filialer

3 Vesterlånggatan och 75 Vesterlånggatan

rekommenderar

i största urval till *billigaste priser*

Höst- & Vinterkappor

H. de THANCH HÖCKENDORFF.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning (*Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4*),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten inflyttna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att in-teckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad in-teckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

C. E. LAGERSTRÖM
Sybehörs- & Modeaffär
29 Drottninggatan 29
18 Humlegårdsgatan 18
18 Götgatan 18

Fruntimmer,
som önska olycksfallförsäkra sig uti
Bolaget FYLGIA

kunna hänvända sig till
AMELINE STERKY.

Adress: *Stockholm, Döbelngatan 1 A.*

Träffas därstädes mellan 10—11 f. m. och 5—6 e. m.

*

Aug. Magnusson

(etablerad 1860)

46 & 48 Vesterlånggatan 46 & 48

Försäljningslokaler: *nedra botten, en, två* och *tre* tr. upp

STOCKHOLM.

Största lager i Norden

af

Kulörta o. Svarta Ylleklädningstyger

Kulörta och Svarta Sidentyger

Bomulls-Tvättklädningstyger

Schalar och Kapptyger m. m.

Observera!

Genom direkta förbindelser med in- och utlandets förnämsta fabrikanter kan jag erbjuda ofvannämnda artiklar **bättre** och **billigare** än någon annan och torde en hvar genom besök i mina lokaler eller genom requisition af prover och varor lätt blifva öfvertygad om fördelen att hos mig fylla sina behof af dessa artiklar.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Prover på begäran
kostnadsfritt.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67

Kvinnas valbarhet till ledamot i fattigvårdsstyrelse.

Gällande förordning om fattigvården af den 9 juni 1871 innehåller ingen bestämd föreskrift, huruvida endast personer med kommunal rösträtt kunna inväljas i fattigvårdsstyrelse. Och det genom förordningen den 22 mars 1889 gjorda tillägg till lagen, hvarigenom valbarheten utsträcktes äfven till kvinnor, afsåg icke att ändra eller omformulera villkoren för kompetens i öfrigt, eller att stadga annan sådan för kvinnor än som förut gällt för män. Lagens otydlighet i angifna afseendet kvarstår sålunda fortfarande, omfattande numera i lika mån både mäns och kvinnors valbarhet.

Emellertid hade denna fråga före år 1889 icke afsevärd praktisk betydelse, då det sällan förde ifrågakomma att i fattigvårdsstyrelse invälja en icke röstberättigad man. Annorlunda gestaltar sig saken, sedan kvinna blifvit valbar. Den sociala ställning, som den burgnare klassens kvinnor intaga, medför nämligen att de icke röstberättigade af dem oomtvistligt sitta inne med lika bildning, erfarenhet och duglighet som de röstberättigade, samt därjämte framför dessa i allmänhet äga fördelen af att bättre kunna disponera sin tid. Det har därför visat sig, att man ofta vid uppställande af kvinliga kandidater till fattigvårdsstyrelse skulle nödgas förbigå de lämpligaste och mest dugande krafterna, ifall man ej fick taga sitt val äfven ur kretsen af de myndiga kvinnor, som icke äro röstberättigade. Af denna anledning har det ansetts äga sitt intresse att söka utreda, hur det kan förhålla sig med denna sak.

* * *

Enligt § 10 i 1871 års förordning skall hvarje *fattigvårdssamhälle i stad* hafva en fattigvårdsstyrelse. I sådant *samhälle på landet* har kommunalnämnden, utom sina öfriga uppgifter, jämväl till åliggande att vara fattigvårdsstyrelse med rätt dock för samhället att inrätta särskild fattigvårdsstyrelse. Är fattigvårdssamhälle deladt i *rotar*, ankommer det på hvarje rote att bestämma, huruvida dess fattigvårdsangelägenheter skola handhafvas af särskild styrelse.

Rörande organisationen af dessa fattigvårdsstyrelser innehåller § 15 enligt dess lydelse i förordningen den 22 mars 1889:

»15 §. 1. Där kommunalnämnd ej utgör fattigvårdsstyrelse, utser fattigvårdssamhälle på landet ledamöter i sådan styrelse, män eller kvinnor, till det antal, som med hänsikt till samhällets vidd och folkmängd erfordras, dock ej mindre än tre; och skola, då val till ledamöter anställas, jämväl utses suppleanter i styrelsen till halfva antalet af ledamöterna, eller, om dessas antal ej är jämnt, till det antal, som är närmast öfver hälften.

2. I stad utses ledamöter i fattigvårdsstyrelse, män eller kvinnor, till det antal, fattigvårdssamhället finner skäligt bestämma, dock ej mindre än fem.

3. I afseende å ledamots och suppleants tjänstgöringstid och afgang samt rättighet att uppdraget sig afsäga, äfvensom beträffande uteblifvande från sammanträde utan förfall, iakttages å landet hvad om ledamot eller suppleant i kommunalnämnd och i stad hvad om stadsfullmäktig gäller — —.

4. Är fattigvårdssamhälle i rotar fördeladt, utser hvarje rote sin fattigvårdsföreståndare, äfvensom, där rote bestämt, att särskild styrelse för dess fattigvårdsangelägenheter skall finnas, två eller flere af rotens medlemmar att jämte fattigvårdsföreståndaren sådan styrelse utgöra.»

Dessa föreskrifter gälla dock ej för *hufvudstaden*. Jämlikt förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862, (§§ 5 och 36, enligt deras lydelse i förordningen den 22 juni 1883) skola stadsfullmäktige för verkställighet och förvaltning utse vissa nämnder; däribland en kallad fattigvårdsnämnden. Antalet ledamöter i dessa nämnder skall bestämmas genom instruktioner, som på förslag af stadsfullmäktige fastställas af Kongl. Maj:t, men om villkoren för valbarhet till nämnderna innehåller § 38 enligt dess lydelse genom förordningen den 22 mars 1889:

»§ 38. Till ledamöter eller suppleanter kunna väljas så väl ledamöter af stadsfullmäktige som ock andra stadens inbyggare, som äro till fullmäktige valbare.

Till ledamot eller suppleant i fattigvårdsnämnden kan äfven väljas kvinna, som är berättigad att i val af stadsfullmäktige deltaga och uppnått tjugufem år — — —.»

Förutom denna fattigvårdsnämud, som är öfverstyrelse för hufvudstadens fattigvård, hvilken utgör en stadens gemensamma angelägenhet, skall jämlikt § 19 i den af Kongl. Maj:t för nämnden den 4 mars 1864 utfärdade instruktion, inom hvar och en af *hufvudstadens territorialförsamlingar* tills vidare finnas särskild fattigvårdsstyrelse, som under nämndens inseende handhafver den närmaste och omedelbara fattigvården inom församlingen, samt motsvarar förutvarande församlingsnämnders fattigvårdsafdelningar.

Om ledamöterna i dessa styrelser stadgas i instruktionens § 20 endast att kyrkoherden skall vara själfskrifven ledamot samt att:

»Öfrige ledamöter utses af nämnden till det antal, som nämnden för hvarje fattigvårdsstyrelse bestämmer.»

När fattigvårdsstyrelse på landet utgöres af kommunalnämnd, hvilket i de flesta fall torde vara förhållandet, är det sålunda endast röstberättigade män, som fyllt tjugufem år, åt hvilka ledningen af fattigvården kan anförtros; ty endast sådana äro valbara till denna nämnd. Vidare är det tydlig lag på att i Stockholms fattigvårdsnämnd kunna inväljas blott röstberättigade män eller kvinnor, hvilka uppnått tjugufem års ålder.

I fråga åter om villkoren för valbarhet till *fattigvårdsstyrelserna i Stockholms territoriella församlingar och rikets öfriga städer, samt de särskilda fattigvårdsstyrelser som tilläfventyrs inrättats i socknar på landet eller för de rotar, hvari fattigvårdssamhälle blifvit fördeladt*, därom saknas, såsom man finner, bestämda föreskrifter. Här af följer emellertid icke, att hvem som helst är valbar. Det gifves nämligen vissa kvalifikationer, som enligt allmänna rättsgrundsatser anses medföra obehörighet att innehafva medborgerliga förtroendeuppdrag i allmänhet, såsom omyndighet och saknad af medborgerlig fräjd. Endast fullmyndiga och välfräjdade medlemmar i kommunen kunna därför inväljas i fattigvårdsstyrelse, oafsedt att lagen ej här, såsom skett i fråga om en del andra kommunala delegationer och nämnder, uttryckligen uttalar detta.

Har man åter velat fordra något mer, så kan detta för visso aldrig vara något så själfklart, att icke särskilda bestämmelser därom bort intagas i lagen, såvida denna skall fylla berättigade anspråk på reda och fullständighet. Underlåtenhet i detta afseende måste därför innefatta presumtion för, att det icke varit meningen uppställa ytterligare behörighetsvillkor, såvida ej synnerliga skäl föreligga, att ett visst villkor vore af lagens grund så oafvisligt betingadt, att frånvaron af uttrycklig föreskrift därom endast kunnat bero på ett förbiseende. Sålunda är det påtagligt, att för valbarhet till fattigvårdsstyrelse ej kan fordras en åldersgräns af uppnådda tjugufem år såsom finnes stadgad för ledamöt i fattigvårdsnämnden i Stockholm och flera andra kommunala nämnder. Huruvida för valbarhet måste fordras att vara röstberättigad i kommunen kan däremot synas mer omtvistligt, och därför påkalla en närmare utredning.

Genom förordningen den 25 maj 1847 ställes fattigvården i riket för första gången på ordnad fot. Förarbetena till lagen hade utförts af en år 1838 af Kongl. Maj:t för ändamålet utsedd komité, bestående af två afdelningar, en för riket i allmänhet och en för hufvudstaden. Komiténs förstnämnda afdelning afgaf den 8 juni 1839 betänkande med förslag dels till stadga angående fattigvården i riket utom Stockholms stad, i hvilken föreslogs, att i hvarje kommun skulle finnas en fattigvårdsstyrelse, dels ock till en kommunallag, innefattande föreskrifter bland annat om sockenstämma samt sockennämnd (motsvarande nuvarande kommunalnämnd) och stadsnämnd. Enligt detta förslag skulle rösträtt i kommunens angelägenheter tillkomma endast samhällsmedlemmar, som erlade årlig. bevilling, i vissa fall af minst två riksdaler banko, samt fattigvårdsstyrelserna och nämnderna tillsättas genom val af dessa röstberättigade. Men valbar till fattigvårdsstyrelse skulle vara: *»hvarje medlem af samhället som är där skattskrifven och boende samt välfräjdad och själfmyndig»*. Här föreslogs sålunda tydligen, att äfven icke röstberättigade kunde inväljas, hvilket väl får antagas hafva skett med afsikt, ehuru motiven ej innehålla något härom. I motiven förklaras att fattigvårdsstyrelserna voro afsedda endast för den händelse förslaget om kommunal-institutioner icke antoges, hvaremot i annat fall de särskilda fattigvårdsstyrelsernas bestyr skulle öfvertagas af nämnderna. Om valbarhet till nämnderna innehöll förslaget ingen uttrycklig föreskrift.

Riksdagen åren 1840 och 1841 antog för sin del ett af lagutskottet samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottet med ledning af nämnda komitébetänkande uppgjortt förslag dels till stadga om fattigvården dels till lag om socknestämmor i riket, utom Stockholms stad samt sockennämnder för landet. Enligt dessa förslag var på landet sockennämnden äfven fattigvårdsstyrelse, samt valbar till ledamot i nämnden hvarje välfräjdad medlem i samhället, *»som i sockenstämman äger rösträtt»*. Utskotten hade äfven, för den händelse förslaget om sockenstämmor och sockennämnd ej antogs eventuellt hemställt om inrättande af särskilda fattigvårdsstyrelser, hvilkas organisation föreslogs fullkomligt lika med sockennämndens. Om stadsnämnd eller särskild fattigvårdsstyrelse i stad väcktes däremot ej fråga vid nämnda riksdag. Utskotten yttrade härom, att förhållandena i städerna voro så skiljaktiga från dem på landet och äfven inom särskilda stadssamhällen så olika, att det föreslagna stadsgandet om sockennämnd icke kunde till städerna utsträckas, hvarför utskotten förordade, att hvarje stadssamhälle genom utsedde deputerade utarbetade förslag till stadens administration med iakttagande af

hvad om sockenstämmor kunde blifva stadgadt samt att sådant förslag underställdes Kongl. Maj:ts pröfning. Den 9 augusti 1843 utfärdades härefter förordningar om sockenstämmor i riket utom Stockholms stad samt om sockennämnder på landet, hvilken senare innehöll, att valbar till ledamot i nämnden vore hvarje välfräjdad person »som i sockenstämma äger rösträtt.» Fattigvårdsstadga utkom däremot, såsom ofvan nämnts först den 25 maj 1847. Däri bestämdes, att *fattigvårdsstyrelse på landet utgjordes af sockennämnden* och att »för stad utses sådan styrelse i den ordning, hvarom antingen redan kan vara bestämdt eller kan öfverenskommas eller framdeles kan blifva föreskrifvet.» Författningen föreskref sålunda inga grunder för organisation af fattigvårdsstyrelse i stad utan lämnade vederbörande fria händer att för hvarje stad ordna den saken efter hvad som kunde finnas lämpligt. Förordningen angående fattigvården den 13 juli 1853 upptog ordagrant 1847 års förordnings bestämmelser uti ifrågavarande afseenden.

Sedan i anledning af framställning från 1869 års riksdag en tillsatt komité utarbetat förslag till ny fattigvårdsförordning och riksdagen yttrat sig öfver förslaget, utfärdades den 9 juni 1871 ny förordning om fattigvården, hvilken ännu gäller. Häri *medgafs för första gången att på landet fattigvårdsbestyret kunde öfverflyttas från kommunalnämnden (sockennämnden) på en särskild fattigvårdsstyrelse.* Författningens ofvan återgifna bestämmelser om fattigvårdsstyrelsens organisation, äro lika med dem komitén föreslog, utom att denna i fråga om ledamots tjänstgöringstid m. m. beträffande stad hänvisade till, hvad om ledamot i drätselkammare gälde. Hur man härvid tänkt sig valbarheten till de särskilda fattigvårdsstyrelserna i stad och på landet framgår ej af motiveringen eller af öfverläggningarne i riksdagen, där Kongl. Maj:ts förslag i denna del antogs utan diskussion.

Den ändring i 15 § af 1871 års förordning, som härefter skedde år 1889 afsåg, såsom förut blifvit nämnt, endast att bereda kvinna oomtvistad valbarhet, för hvilket ändamål uttrycket »ledamöter» försågs med det förtydligande tillägget »män eller kvinnor». Eljest bibehöllos ordalagen oförändrade, och någon afsikt att för kvinna därvid skulle gälla andra valbarhetsvillkor än för man har ej fått uttryck i lagtexten och naturligtvis ej heller förelegat.

* * *

Af denna återblick torde framgå att man ej af tidigare lagstiftning eller bestämda uttalanden i motiver kan komma till någon klarhet om hvad 1871 års lagstiftare menat. Det lärer därför vara lönlöst för-

lora sig i gissningar härom, helst det i detta som i de flesta dylika fall sannolikt förhåller sig så, att man helt enkelt förbisett saken.

Ordalydelsen af § 15 lägger obestriddigt intet hinder i vägen att i särskild fattigvårdsstyrelse invälja hvilken fullmyndig och välfräjdad medlem i samhället som helst, och vägas uttrycken noga, synas de äfven direkt hänvisa på lagrummets tolkning i sådan riktning. Sålunda säges att i afseende å ledamots »tjänstgöringstid och afgang samt rättighet att uppdraget sig afsäga» iakttages hvad om kommunalnämnds ledamöter och stadsfullmäktige gäller. Men hvarför icke jämväl i fråga om »villkoren för valbarhet»? (Jämför 42 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet). Det kan ej vara af förbiseende, som vid denna hänvisning just frågan om valbarhetsvillkoren uteslutits, men det är ju möjligt, att man därvid endast haft i tankarne att ej låta den för ledamot i kommunalnämnd och stadsfullmäktige stadgade fordran på tjugufem års ålder vinna tillämpning äfven på fattigvårdsstyrelse. Vidare står, att till rotes styrelse skall utses visst antal personer af »rotens medlemmar». Men i kommunallagarne begagnas uttrycket »medlem i kommunen» icke såsom liktydigt med röstberättigad medlem utan såsom afseende alla medlemmar (jämf. § 8 i förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 10 d:o uti stad).

Till slutsatsen om att rösträtt utgör kompetensvillkor kan man sålunda endast komma genom antagande att detta skulle ligga i sakens natur eller, som det också uttryckes, öfverensstämma med lagens grunder. 1838 års komité synes dock ej delat en sådan uppfattning. Och det ligger väl uppenbarligen för mycket godtycke i ett antagande att, ehuru föreskrifter därom saknas, väljarne dock skulle vara förbjudna att till ledamot i fattigvårdsstyrelse utse en myndig person utom sin egen krets, när de finna detta lämpligt och önskvärdt. Afgörandet är ju dock alltid i de röstberättigades hand. Icke heller kan man analogivis sluta härtill däraf, att för valbarhet till en del andra kommunala styrelser fordras rösträtt. Snarare skulle en sådan jämförelse tala för, att det ej varit meningen uppställa samma fordran för fattigvårdsstyrelse. Förordningarne om kommunalstyrelse förutsätta ock att utöfver de i dem särskildt omnämnda styrelser äfven andra kunna inrättas och för deras organisation har ej uppställts rösträtt såsom valbarhetsvillkor. För öfrigt ligger till grund för 1889 års lagändring det erkännandet, att åtminstone för ledningen af fattigvården personliga egenskaper företrädesvis böra komma i betraktande, och det kan därför äfven sägas att en tolkning, som tillerkänner hvarje myndig välfräjdad person valbarhet, just öfverensstämmer med en dylik upp-

fattning, liksom nämnda lags speciella syfte visat sig i tillämpningen därigenom bäst tillgodoses.

Anmärkningsvärda äro emellertid en del uttalanden i ämnet, som förekommo vid den förberedande behandlingen af 1889 års lag. Riksdagen beslöt år 1887 i enlighet med lagutskottets hemställan anhålla hos Kongl. Maj:t om framläggande af »förslag till sådan ändring i gällande lagstiftning att hinder icke mötte för att i *kommunala angelägenheter röstberättigad kvinna*» kunde inväljas till ledamot bland annat i fattigvårdsstyrelse, där denna å landet icke utgjordes af kommunalnämnd». Då emellertid hvarken i utskottets motivering eller under öfverläggningarna i riksdagen särskildt talades om att göra skillnad mellan röstberättigade och icke röstberättigade kvinnor, är det tydligt att formuleringen i riksdagens hemställan tillkommit under antagande och förutsättning, att enligt då gällande lag endast röstberättigade personer voro valbara. Det förslag som Kongl. Maj:t härefter förelade 1889 års riksdag och hvilket oförändradt antogs, innehöll samma otydliga bestämmelser som de nu gällande; och detta oaktadt ecklesiastikministern, statsrådet Wennerberg, uti sin i statsrådet afgifna motivering till förslaget yttrade, att en uppgifven invändning mot förslaget förlorade betydelse »om, på sätt riksdagen föreslagit, den ifrågavarande behörigheten tillerkännes endast i kommunala angelägenheter röstberättigad kvinna» samt att detta var ett af de skäl som syntes departementschefen tala emot att, såsom några af de i ärendet hörda myndigheterna önskat, »utsträcka den föreslagna befogenheten jämväl till vissa kategorier af kvinnor, hvilka icke äga kommunal rösträtt». Det är påtagligt att äfven här riksdagens förenämnda utgångspunkt tagits för kontant utan närmare aktgifvande på gällande lags lydelse. Annars gifves ingen förklaring, hvarför ej i förslaget lagens ordalag ändrades till öfverensstämmelse med den uttalade afsikten att tillerkänna valbarhet endast åt röstberättigad kvinna. I Första kammaren erinrade emellertid under diskussionen lagutskottets ordförande, landshöfding Bergström, att förslaget var otydligt i detta afseende och därför ägnadt att åstadkomma förvirring, och i Andra kammaren konstaterade härads höfding Edelstam och två andra talare att enligt förslaget äfven icke röstberättigade kvinnor voro valbara, hvilket en talare ansåg utgöra en af förslagets stora förtjänster. Eriningarne föranledde dock ej någon åtgärd eller ens något bemötande annat än från hofrättsrådet Widström, som i Andra kammaren anförde, hurusom »frånvaron af bestämda kvalifikationer icke kan tolkas så som skulle till fattigvårdsstyrelse kunna utses andra än dem som eljest i

kommunens angelägenheter kunna föra talan». Detta är ju också det enda som kan anföras för åsikten, att rösträtt utgör villkor för valbarhet. Men då samma talare vidare anförde att en »så beskaffad föreskrift och en så beskaffad skyldighet i afseende på närvaro och tjänstgöring», som 15 § 3 mom. innehölle, »kunde omöjligen gälla någon annan än den, som är skyldig och tillika berättigad att taga del i kommunala angelägenheter» visar detta endast, huru omöjliga själfva ordalagen äro att åberopa som stöd för en sådan mening.

* * *

Hvad Stockholms stad angår afgaf 1838 års komité's afdelning för hufvudstaden under den 5 juni 1839 betänkande angående fattigvården därstädes, hvarefter stadga därom utfärdades den 1 april 1843. I hufvudsaklig öfverensstämmelse med komiténs förslag föreskrefs i denna stadga, att fattigvården skulle ombesörjas dels af en för hela staden gemensam fattigvårdsstyrelse, kallad stadsnämnd dels af åtta särskilda styrelser kallade församlingsnämnder, en för hvardera af stadens territorialförsamlingar. Hvarje församlingsnämnd skulle fördelas i två afdelningar, en för ordningsmål, hvars ledamöter utsågos på allmän sockenstämma och en för fattigvård, som skulle motsvara den inom hvarje församling då inrättade fattighusdirektion »och organiseras på så sätt antingen öfligt är eller stadgadt varder». Stadsnämnden skulle till ledamöter hafva bland andra, två ledamöter från hvardera församlingsnämnd, hvilka skulle utses så att hvardera afdelningen af församlingsnämnden inom sig valde en ledamot. Församlingsnämnderna synes ej hafva sorterat under stadsnämnden, utan begge dessa styrelser haft sina skilda verksamhetsområden. Om Stockholms församlingars nuvarande fattigvårdsstyrelser, som motsvara de förra församlingsnämndernas fattigvårdsafdelningar, gäller i tillämpliga delar, hvad som ofvan yttrats om fattigvårdsstyrelserna i riket i öfrigt. Dock finnes här ännu mindre grund för antagande att endast röstberättigade personer skulle kunna utses till ledamot i församlings fattigvårdsstyrelse, då denna ej väljes omedelbart af de röstberättigade eller deras fullmäktige utan utgör en underordnad myndighet, som tillsättes af stadens fattigvårdsnämnd och äger att handla efter dess föreskrifter. Nämnden har gifvetvis vid detta val fria händer.

Under diskussionen i riksdagen år 1889 anfördes af öfverståthållaren friherre af Ugglas, att enligt hans åsikt då gällande lag ej lade hinder i vägen för kvinnors inväljande i hufvudstadens församlingars fattigvårdsstyrelser. Men om man antager, att sådant hinder

då förefunnits, hvilket ju är omtvistligt, så kan uppstå fråga, hur det nu förhåller sig därmed. Instruksen af 1864 för fattigvårdsnämnden, hvori stadgandena om dessa styrelser organisation återfinnas, gäller nämligen ännu och har i den delen ej undergått någon förändring. Formelt hade nog varit riktigast, att instruksen, hvilken såsom varande en administrativ författning legat utom riksdagens räckvidd, af Kongl. Maj:t ändrats till öfverensstämmelse med de år 1889 antagna föreskrifter om öfriga fattigvårdsstyrelser sammansättning. Men då från nämnda år kvinna blifvit valbar till dessa senare samt t. o. m. till öfverstyrelsen för Stockholms fattigvård, finnes numera ingen rimlig anledning tolka instruksen så, att kvinna ej skulle vara valbar till församlingsstyrelserna.

*   *   *

Till sist ett par ord om gift kvinnas ställning till frågan. Under diskussionen år 1889 i riksdagen framhölls å ena sidan såsom synnerligen beklagligt, att gifta kvinnor ej finge insättas i fattigvårdsstyrelse, hvaremot de talare, hvilka, såsom ofvan nämnts, erinrade om att ordalagen ej begränsade valbarheten till endast röstberättigade kvinnor, närmast därmed ville vindicera, att lagens affattning berättigade eller åtminstone kunde föranleda till att gifta kvinnor invaldes. Då emellertid gift kvinna står under mannens målsman- skap och sålunda är i viss mening omyndig, torde det enligt gängse uppfattning vara gifvet, att sådan kvinna i regeln icke är valbar, åtminstone så länge ej särskilda föreskrifter därom meddelats, hvilket senare däremot med god vilja nog ej vore från juridisk synpunkt så omöjligt att tolerera. Men å andra sidan kan ej begäras, att man på alla orter skall förstå detta af sig själf. Helt nyligen lærer sålunda i en stad invalts tre gifta fruar i fattigvårdsstyrelsen, där de nu sitta som ett lefvande vittnesbörd på lagens otydlighet, — men nog också på det stora gagnet och den ringa vådan af att hafva dem där.

En annan ovisshet om lagens rätta förstånd kan här uppstå äfven för den händelse, att endast röstberättigade personer antagas vara valbara till fattigvårdsstyrelse. Gifva kvinnor, som äro i röstlängd upptagna såsom röstberättigade, äga nämligen att personligen utöfva sin rösträtt i de fall, att de genom förord, efter boskillnad eller annorledes enligt allmänna lagens föreskrifter äga att själfva förvalta sin förmögenhet och sina inkomster. De äro då i kommunala angelägenheter frigjorda från mannens målsman- skap. Och sålunda väl äfven valbara till fattigvårdsstyrelse? Svårigheten torde här ligga i att bevisa, hvarför de icke skulle vara detta.

Carl Lindhagen

Asiatiska interiörer.

II.

I tatarstaden.

I Tiflis lärde jag känna en norsk missionär, fröken D. En dag kom hon och bad mig vara henne följaktig genom tatarstaden. Hon skulle nämligen besöka en kvinna af tatarernas stam, hvilken blifvit öfvergifven af sin man, och hon tyckte alltid, det var litet ruskigt att gå ensam genom denna stadsdel. Det gick så många fula historier om tatarerna, och rysk polis fanns aldrig utom vid Meïdan, det stora torget vid ingången.

Vi begåfvo oss genast på väg. Så snart vi passerat den armeniska basaren, befunno vi oss i dessa trånga, slingrande gator, där man så godt som aldrig möter en kvinna, där ryskan och georgiskan åtminstone aldrig sätta sin fot, och hvilka i allmänhet skys som pesten af alla icke asiater.

Vi blefvo dock icke ofredade. Ibland mötte oss väl hårda, hvassa, stundom föraktfulla ögonkast, men för det mesta tycktes de vårda tatarerna betrakta oss som kryp, ovärdiga deras uppmärksamhet.

Huru stolta sågo de ej ut! Äfven om den korta lifrocken var aldrig så sliten, trampade dess ägare gatan fram med steg så fasta och medvetna, som om han vore en annan Dshingis-Khan, och alla satte de, liksom kamelen, näsan i vädret. Det var lätt att se, det de hade en annan horisont än vanliga dödliga. Man blef ovillkorligen så liten inför dem.

Men små svagheter hade de ändå, och det var riktigt välgörande att märka. Ja, man kände sig nästan tacksam emot dem, när man såg dessa bistra, starka karlar kokettera med fingerspetsarna rödfärgade af henna, ty 10 procent af respekten fösvann med detsamma.

I de öppna verkstäderna, i bodarna — öfverallt vimlade det af dessa främlingar från Asiens inre, hvilka äro bosatta här och dock icke hafva något fosterland. Den smala gata, som leder förbi moskéen ned till floden, erbjöd i synnerhet en liflig tafla, och för att vi i ro skulle kunna betrakta den, köpte vi mullbär i ett fruktstånd samt ställde oss att äta upp dem på stället.

Hvilka färger i detta folkvimmel! Gredelint, grönt, saffransgult och rödt lyste om hvartannat, och dessa glada färger på tatarens

dräkt gäfvö en sällsam relief åt hans alltid mörka uppsyn. Kring husraderna sutto männen hopkrupna och rökte sin vattenpipa. Bodarna sågo ut som små fack i husväggen, och i hvart fack satt en gubbe i grannt färgade kläder med en hög fårskinnstub på hufvudet. Ibland hade gubben skägget tegelfärgadt liksom fingrarna, och ofta hade han ett radband i handen.

Bredvid oss på marken hade en tatarisk skrivvare slagit upp sitt kontor. Stora apparater behöfvas i allmänhet icke där ute, geskäftet går ändå lika bra. Detta kontor bestod af en låg pall med en duk öfver, bläck, penna och papper. En fattigt klädd asiat stod och dikterade, medan skrivvaren ritade sina obegripliga krumelurer på ett papper, hvilket han höll upp framför sig fritt i luften. Papperet var under skrifningen i liflig rörelse. Den högra handen med pennan stod jämförelsevis stilla, men den venstra handen vred och vände papperet, alltefter som slängar och krokar så fordrade. Det föreföll mig öfver all beskrifning konstigt.

Då han märkte det lefvande intresse, hvarmed vi betraktade hans kalligrafiska färdighet, for ett småleende öfver skrivarens dystra drag. Svagt var det visserligen, men det var dock det första blida uttryck jag märkt hos någon man af den tatariska typen. Redan hade jag varit ett par månader i Tiflis samt ofta besökt tatarstaden, men aldrig hade jag hos dess invånare sett andra uttryck än det dystra eller det hotfulla. Denna skrivvare måtte ha varit i en lika ovanlig som mild sinnesstämning, ty han gick så långt i välvilja, att han för att roa oss lyfte på duken och skämtsamt visade, hvad han hade under pallen. Det var en stor svart katt, som satt och vegeterade med halfslutna ögon.

Efter detta prutade jag af ytterligare tio procent på respekten, hvarefter vi blefvo så modiga, att vi började tala med en helt ung man, som stod i närheten. Han kunde ryska och gaf oss beredviligt de önskade upplysningarna.

Bäst det var, hörde vi uppifrån luften en egendomlig, entonig, nästan klagande sång. Det var *Muezzin*, som från minaretens balustrad påminde de troende om att nu var middagstimmens bönestund kommen, nu skulle de vända sina tankar från det jordiska till alltings upphof.

»O, store Gud», sjöng han. »Det finnes ingen annan Gud än Gud, och Muhammed är Guds profet. Kommen till bönen! O, I alle, som hoppens på Guds barmhärtighet, kommen och förrätten bönens goda gärning!»

Från alla kanter strömmade männen till moskéen. Vi grepos af en oemotståndlig lust att följa med och beslöto att begagna oss af den icke ovänliga stämning, som ett par af muhammedanerna hade lagt i dagen gentemot oss. Vi frågade därför den unge mannen, om det icke vore möjligt att få titta in i moskéen.

»Jo, det går visst an», svarade han beredvilligt, »och jag skall följa med».

Jag blef lika förtjust som förvånad, ty hittills hade alla dem jag frågat om saken förklarat det vara platt omöjligt för en kristen och därtill ett fruntimmer att komma in där. Kanske möjligen med den turkiske konsulns bemedling....

Detta läto vi därför icke säga oss två gånger. Inom ett ögonblick stodo vi vid ingången. Utför en brant stentrappa och djupt ned i ett stort, mörkt, kupolhvalfdt rum. Men detta var endast förhallen, där de af religionen föreskrifna tvagningarna förrättas före hvarje gudstjänst. Högst förunderligt och fantastiskt såg det ut där inne i den osäkra belysningen från några högt sittande gluggar.

Kring väggarna och i hörnen lågo klungor af hvilande, fattiga tiggare, som icke hade annat tak öfver hufvudet, trötta vandrare, hvilka sökte svalka under middagshettan och alla dem, som väntade att komma åt vattnet. Till venster strömmade detta fram ur väggen och ned i en rätt stor bassäng. Här föregick den egendomliga scenens hufvudhandling.

Ett tjugotal män stå upptagna af tvagningens olika stadier. Långsam och betänksam är hvarje rörelse, icke ett ord yttras. Här låter en troende vattnet långsamt rinna nedför armen från armbågen till handen, där står en annan med ena foten på balustraden och rensar på noga föreskrifvet sätt bort det jordiska stoft, som annars kunde besmitta bönemattan, längre fram stänker en tredje några droppar på sin alldeles slätrakade hjässa. De röra sig tysta som andar, och i den knappa dagern från ofvan får hela scenen ett spöklikt utseende.

Detsamma måtte de tvagande ha tyckt om oss, ty de stannade midt under sitt viktiga göromål, den ene efter den andre, stirrande på oss med hemskt uppspärrade ögon. Det var visst också högst olämpligt att göra vår entré just nu, när skallar voro blottade — de som alltid annars så omsorgsfullt döljas för världens ögon.

Vi väntade att bli utkörda, men häpnaden var så stor, att ingen kom sig för. Riktigt trygga kände vi oss dock icke, och det så mycket mindre, som den tjänstvillige unge mannen nu tog sin Mats

ur skolan. Kanske vågade han icke bära ansvaret för sin handling — allt nog, han stannade ofvanför på gatan.

Men att gå tillbaka utan att ha sett det egentliga gudshuset . . . Det hade i sanning varit alltför påkostande. För säkerhets skull gingo vi in en i sender, medan den andra stannade i förhallen som skiltvakt.

Moskéen var icke stor. Den såg därtill rätt torftig ut och låg liksom förhallen djupt under gatans nivå. På golfvet lågo bönematorna — som jag noga aktade mig att med mina oheliga fötter beröra — och längs bort stod en fristående nisch, sirad med droppstenar inuti, hvilken visade Mekkas riktning. Detta var hela inredningen. Rummet var fullt af bedjande, och alla vände sina blickar mot nischen. Grafvens tystnad rädde därinne, till trots för de bedjandes stora åtbörder. De kastade sig ned och berörde mattan med pannan, de sträckte armarne mot nischen, de anfäktade sig på olika sätt. En prest, igenkänlig på sin hvita turban, syntes i mängden, men också han förrättade tyst andakt.

Bokstafvens arma trålar! Hvilken makt ingaf er väl det orådet att snegla åt det håll, där jag stod och försökte göra mig så liten som en mygga! Känden I väl i luften, att en otrogen och därtill en oskäligen varelse hade lömskt beträdat det helgade området? Så måste det ha varit, ty, trots stundens allvar, vändes det ena hufvudet efter det andra åt den sida, som var motsatt den heliga nischen,

Huru väl jag förstår era förtrytsamma blickar! Nu måsten I börja om era långa, så noga föreskrifna böner ända från början. Nu måsten I på nytt på radbandet upprepa Allahs hundra namn. Den stränga Allah tager icke emot en bön om era ögon därunder råkat falla på en kvinna, och icke viljen I väl lämna ett hål på den väg till paradiset, som I så mödosamt stenläggen med dagens fem omständliga böner? Iblis, den lede, kunde då finna den angreppspunkt han söker.

Jag kände mig träffad af deras rättmätiga harm och skyndade ut.

*   *
*   *

Snart stodo vi vid det egentliga målet för vår vandring. Vi kommo in på en gård, stor som ett litet torg. En trädgård intog dess midt, och rundtomkring sträckte sig låga hus, hvilka nästan skylldes af sina många verandor. Det såg ytterst trefligt ut. Många tatarfamiljer bodde kring denna gård, och på verandorna sutto kvinnorna obeslöjade, sysselsatta med husliga arbeten.

Vi hade beredt oss på att få se en bild af stort mänskligt elände, ty den fattiga kvinna vi sökte var i saknad af alla resurser och hade efter mannens försvinnande fått tvillingar. Så mycket större blef vår öfverraskning, när vi trädde in i ett rum, som var — efter österländska begrepp — ytterst väl möbleradt.

I rummet funnos icke mindre än två thaktier, begge betäckta med fina och prydliga mattor i smyrnaväfnad. Därtill kom ett sådant lyxföremål som en europeisk skänk med porslin och husgeråd. Äfven den öfvergifna själf var ordentligt klädd och såg för resten så sorglös ut, som om hon icke satt och förgäfves väntade på en trolös man. Hon satt som bäst uppkrupen på sin thakti och vaggade de små plantorna, hvilka lågo med fötterna mot hvarandra i en rätt kort hängmatta. Hon besvarade vår hälsning så obesväradt, som om hon vore van vid välgörenhetsvisiter, och började därefter på sin turkiska rotväliska ett samtal med fröken D.

Under tiden stod jag och betraktade de små, ett par gossar. De voro endast tre månader gamla, och likväl hade de racen starkt och tydligt utpräglad. Redan vid första ögonkastet såg man, att de voro tatarungar. Ja, vissa racemärken, som t. ex. ögonens läge, voro ännu tydligare framträdande hos dem än hos fullvuxna. Det såg nämligen ut, som om ögonen hade mycket grunda hålor att ligga i, ty ögonbryn, ögonlock och kind intogo nästan samma plan. Det var fult. Därtill hade de gulgrå ansiktfärg och tatarens höga, smala hufvudskål. Nej, söta voro de icke! Men den ena såg sund och kraftig ut samt hade ett präktigt hull, hvilket allt uppvägte dragens fulhet. Den andra däremot, stackars liten, hade inga sådana företräden. Ytterst klen och mycket vanskött såg han ut. Men en blick hade han, en blick så tungsinnt, att den kunnat väcka medömkan hos ett stenhjärta.

Begge barnen voro oformligt korta i förhållande till hufvudet. Voro de dvärgar, eller voro tatarbarn annorlunda skapade än andra?

Med gester lyckades jag göra min önskan förstådd, och modern var genast beredvillig att efterkomma den. Hon ville nog skryta med sin stora, präktiga pojke, ty hon fattade tag i honom. Jag var dock ogrannlaga nog att i första rummet vilja se den lilla stackarn, som föreföll mig vanskött. Hon lydde motvilligt. Med ett hårdt, brutalt tag grep hon fatt i ett par band, som voro bundna i kors öfver den lilles bröst, och lyfte honom som ett annat bylte ur hängmattan.

Hon hade icke något vinnande utseende, denna kvinna. Ett

par stora, men intetsägande bruna ögon, ett groft tagelliknande svart hår, manligt stora drag och lefverfärgad hy — för resten ganska ung.

Hon lade barnet på sitt knä och löste upp lindan. En mängd fyrkantiga och brokiga bomullslappar kommo först till syne. Föga rena voro de. Innerst i detta trasbylte visade sig två ynkliga, nästan vissnade ben, hvilka lågo starkt hopdragna i knäleden med en fyllning af fin, grå jord mellan sig.

Det var därför den lilla kroppen hade sådana onaturliga proportioner, men arma barn, sådana ben! Och hvilken grymhet att snöra ihop dem i en sådan ställning! Det var till att gråta åt. Sakta tog jag och sträckte ut de misshandlade benen. Gossen såg på mig och började skratta. O, hvad det gjorde godt att se det lilla sorgsna ansiktet klarna upp.

Fröken D. föreställde modern, att en så ansträngande ställning icke kunde vara bra för ett krent barn, men hon svarade kort och godt, att på det sättet skulle han ligga ännu ett par månader.

Han hade varit svag ända från födelsen, förklarade hon, och han var alltid så kinkig och besvärlig. Aldrig hade hon någon för honom.

Hon snörde skyndsamt in honom igen, till trots för att han med ett sakta kvidande protesterade mot den tvungna ställningen, och lade honom helt kallt tillbaka i hängmattan. Hungrig var han visst också, ty nu började läpparna att famla efter den lilla vissna handen. På fröken D:s bön, att hon skulle ge honom mat, svarade hon hårdt, att den friska gossen skulle ha först. Af honom kunde man då vänta, att det skulle bli folk en gång.

Det var första gången jag såg en mor, som icke i första rummet ömmade för sitt svaga barn. Frisk och kraftig, som hon var, tycktes hon ha nog till begge, men denna varginna i kvinnohamn tycktes endast afse racens bestånd.

Det var hennes nödställda belägenhet, som gjorde henne hård, menar man kanske? Men hon led ingen nöd. Hon berättade för fröken D., att den turkiska konsuln understödde henne, att han hade tagit reda på hvart hennes man hade rest och lofvat att antingen föra honom själf tillbaka eller tvinga honom att betala familjens underhåll. Nej, den ursäkten hade hon således icke. Jag var förfärligt upprörd och önskade blott, att jag kunnat läsa lagen för henne. Och dock — hade jag väl rätt därtill? Kan man draga den människa till ansvar, hos hvilken alla goda drifter systematiskt tillintetgöras, all dragning till det högre förkväfvos, hvilken af tillvaron

icke får någon högre lärdom än att styrkan, den råa styrkan, är det rätta, att allt, som är svagt är föraktligt, är dömdt till att lida och gå under — som hon själf? Hennes upprörande beteende var ju endast den riktiga konsekvensen af Muhammets lära.

M. Anholm.

Ursprungligt.

*Mer än trädgårdsodlad ros jag älskar
Doften utaf vildmarks nattviol,
Ty hon drack blott hvad naturen skänkte,
Nattens svala dagg och dagens sol.*

*Och jag skådar, full utaf beundran,
Huru drufvan rik och yppig är,
Men min hand ej lyfts mot fulla klasar,
Ty jag älskar skogens vilda bär.*

*Djupt därinne glöda smultron röda,
Uti kärret mognar hjortrons skatt,
Dem jag söker under sommardagen,
Dem jag samlar uti korgen gladt.*

*Och hur fin den doft, som göms i vildbär,
Vet blott den, som drufvans glöd försmår,
Ursprungsfrisk och sval som djupa skogen,
Där sin fulla mognad bäret når.*

*Säg mig, har du mött kanske i världen
Någon själ, som typisk härför är,
Som har doften utaf nattviolen,
Friska syran utaf skogens bär?*

*Har du talat ur ditt fulla inre
Med en sådan ande, rik och stark,
Har den lyft din egen upp ur gruset,
Som en fläkt af lif från skog och mark?*

*Mer än ros jag älskar nattviolen,
Mer än drufvan markens vilda bär;
Mer än odlad frukt och odlad ande
Jag den ursprungsfriska håller kär.*

Ellen Whitlock.

Konsekvenser.

Klockan tutar sju i fabriken, och ur de mörka portarna strömmar en lika mörk skara, som hastigt skingras och sprider sig åt alla håll. När kroppsarbetaren vänder hem om kvällen, är det med långsam, nästan släpande gång, verktyget kastadt öfver axeln och en prägel af trötthet och ro i förening utbredd öfver hela sin person. Fabriksarbetarne åter skynda med en sådan fart hem till sig, att det nästan ser ut, som skulle en mystisk centrifugalkraft från den ännu knappt afstannade mekanismen därinne hafva slungat dem ut, hvar åt sitt håll.

Något, efter den öfriga skaran träder en man med raska, taktfasta steg ut ur byggningen. Med en ungdomligt hurtig rörelse rycker han upp sina breda axlar och knäpper kavajen bättre tillsamman för att skydda sig mot den bitande novemberblåsten. Det är ingen vanlig fabriksarbetare, det ser du strax, såväl på hållningen som på dräkten; det är »mästarn», den ende teoretiskt bildade, men ofta hårdast ansträngde af alla arbetarne. Han viker af inåt några trångagator och stannar vid ett hus med rundbågsfönster och bred trappuppgång, ofvanför hvilken i förgyllda bokstäfver läses: *Bönehus*. I vestibulen är ett vimmel af människor, af hvilka många tyckas ha ytterst svårt att besluta sig för, hvart de egentligen skola taga vägen; en vaktmästare manar godmodigt leende på de tveksamma, och de skinnklädda dörrarna glappa oupphörligt och ljudlöst upp och igen, medan igenkännande leenden och nickningar utbytas. Vid inträdet i salen möter oss ett intensivt, ehuru flämtande ljus, och en het, för ömtåliga sinnen kväljande atmosfer af gas, ull, fukt, läder och mänsklig utdunstning i förening. Fåfängt skall du se dig om efter några aristokratiska anleten på åhörarbänkarna. Här finnes visserligen en och annan, som synes tillhöra den burgnare s. k. medelklassen, men äfven dessa äro tunnsådda nog; för öfrigt är auditoriet rekryteradt ur handt-

verkarnes och arbetarnes djupa led. Ingen »kristlig konst» har smyckat detta anspråkslösa tempel; endast en orgel och en några trappsteg öfver golfvet belägen estrad med ett bord för talaren eller predikanten äro här nödvändiga. Här — på denna estrad — är det vi omsider återfinna vår vandrare. Bibeln ligger uppslagen framför honom, men han ser icke däri; blicken har riktats mot höjden med ett extatiskt uttryck, medan han för församlingen tolkar en af uppenbarelsebokens syner. — »Se, jag kommer snart, och min lön med mig. — — — Salige äro de, som två sina kläder, att de må få tillträde till lifsens träd och genom portarna ingå i staden.» —

Han talar om »staden», hvarom här är fråga, om det nya Jerusalem, som nedkommer från himmelen, fullfärdigt i den skrud, hvarmed den himmelske byggmästaren smyckat detsamma; om dess grundvalar af jaspis, safirer och ametister, om dess pärleportar, dess gator af guld. Han dröjer vid skildringen af detta underbara lifsens träd, hvars frukter skola vara de saliga till föda, och hvars löfverk skall tjäna till folkens läkedom. »Natt skall icke vara mer, men icke heller de ljus, hvarmed naturen och vetenskapen försett människorna. Herren Gud är deras sol. Från honom utstrålar det evighetens klara ljus, som omsluter och genomtränger allt. Men där skall icke heller finnas något, som skall vilja eller behöfva gömma sig undan för det ljuset, ty i Guds stad skola inga andra inkomma än de, som tvagit sina kläder hvita i lammets blod» — Och plötsligt, så plötsligt att åhörarna spritta till, vänder talaren blicken från taket, hvarifrån han med trons visionära klarsynthet tyckts lefvandegöra denna öfversinnliga verklighet för sig och sina åhörare, låter ögonen falla på mängden framför sig och utbrister: »har *du* tvagit dina kläder i det blodet, min vän?» — Det uppstår en pinsam tystnad, nästan som skulle man vänta att ifrån åhörarkretsen möta något ångestfullt nej.

»Har du icke det, min vän, o, så skynda då! Skynda då i denna dag att två dina kläder! Du vet icke, om du får någon morgondag. Kanske skall du då vara i evigheten. O, tänk att vara i evigheten med otvagna kläder, med oförlättna synder! O, min vän, har du tänkt riktigt på den saken?» — Den snabba, skarpsynta blicken, så van att behärska en människohop, glider utefter raderna, likasom på ett särskildt sätt träffande hvarje enskild, och talaren utsträcker vädjande begge armarna: »Kom, o kom, du själ, som ännu icke har fått dina synder aftvagna; kom! Jesu blod väntar dig. Jesus frälsar dig från alla dina synder; han gör dem snöhvita i sitt blod. Kom nu, ack kom! Jesus frälsar *just nu!*»

Och medan han så talar, kommer det, honom omedvetet, i blick och tonfall något af den rastlösa, jäktande nervositeten från den gångna dagens arbete. Händerna utsträckas med en oroligt vädjande, nästan pådrifvande rörelse. Det ligger häri en omedveten, men gripande tragisk analogi med den industriela hetsjakt, som också räknar honom bland sina offer, i denna feberaktiga ifver att produktionssumman af frälsta själar denna afton måtte uppbringas till största möjliga höjd. — Och så läses avslutningsbönen, och församlingen sjunger:

Guds stad med gator af idel gull
 Skall vara,
 Dess grund af ädlaste stenar full,
 Så klara.
 Där efter striden,
 I djupa friden,
 Vid änglasången ej lång blir tiden
 För glädje.

* * *

Har du sett det inre af ett stort mekaniskt väfveri? Icke. Nå, så kom då! Det står visserligen »förbjuden ingång» öfver dörren, men det bekymra vi oss icke om, vi stiga bara på.

I den stora salen på nedra botten är ännu tämligen tomt och öde så här dags på morgonen. Utmed ena långväggen stå ett par jättelika väfstolar, af hvilka dock endast en för tillfället är i gång. En lång karl med lungsotsfärg, urgräfd tinningar och något af dynamitard i sina oroliga, dystra ögon står framför väfstolen och följer med blicken den stålskoddade skytteln, som där rusar fram och tillbaka från den ena ändan af väfbredden till den andra, i häjdlös, men dock så strängt beräknad brådska. Han smålär flyktigt åt dig, ber dig akta dig för vattenpussarna på golvet och återtager därpå sin bevakningstjänst utan att spilla ett ord eller en tanke mer på den besökande. Du tar hans råd i akt, sedan du med en blick öfvertygat dig om, att han själf står nästan till fotknölnarna i vatten framför sin väfstol. Han kunde ha sagt dig, att maskindelarna måste spolås för att icke genom friktionen bli brännheta, men förmodligen ansåg han denna upplysning fullkomligt öfverflödig. — Längre bort i salen finnas färgkar, bommar, valsar, kranar och en mängd andra saker, med hvilkas uppgift och bestämmelse i lifvet du är ganska litet på det klara, då du omsider stiger upp till nästa våning.

Här går arbetet med högtryck, det kan du redan på afstånd höra af slamret, som, då du inträder, möter dig med bedöfvande styrka.

Dörren slutes till bakom dig, och helt beklämd känner du dig slungad in i en obekant värld, som visserligen är full af hvarjehanda intressanta saker, men där en stackars nykomling har svårt att taga sig fram utan hjälp. Det helvetiska slamret betager dig möjligheten att tala eller uppfatta, hvad som talas omkring dig. Längs båda långväggarna ser du någonting dallra från golf till tak. Akta dig! Gå ej för nära! Det är drifremmarna. Förskräckt ryggas du tillbaka, och genom din hjärna far minnet af härresande tidningsnotiser om arbetare, som fastnat med kläderna, dragits med remmarna och sedan plockats upp i småbitar. Du vill veta, om sådant också händer här. Åhja, nästan hvarje dag skadas någon människa i någon fabrik i staden, såsom du kan få höra, om du vänder dig till fältskären. Men så äro också arbetarne så gränslöst oförsiktiga. Se nu på den där lille parfveln, som slinker fram där så behändigt, endast ett par tum från det farliga grannskapet! Han har säkert sprungit där hundra gånger förut och skall kanske springa ännu hundra gånger, innan det misslyckas. Men hvad skall han göra? Han skulle icke hinna med tiondedelen af sitt arbete, om han skulle vara försiktig och taga långa omvägar. Och nu höres till på köpet en röst påskyndande ropa:

»Axel, tag hit stegen till n:r 19! Raska på!»

Hvarifrån kom den rösten? Det lät som från höjden. Du blickar upp och varseblir högt öfver ditt hufvud en manlig gestalt, som rider grensle ofvanpå trästommen till en af de höga maskinerna. Med ena handen undersöker han det inre af en kompakt massa snören, som hänger ned från toppen af maskinen, den andra handen har han emellertid ledig till en artig hälsning.

Här återfinner du — predikanten från i går? — nej, honom återfinner du knappast, men väl *verkmästaren*. Det fjärrskådande uttrycket är så totalt borta från hans ansikte, att du börjar tvifla på, huruvida det verkligen någonsin funnits där. Kanske var det blott gasljusets skarpa slagskuggor, som åstadkom det? Kanske blott din inbillning? Dessa skarpa, mörkgrå ögon tränga sannerligen under sina sammandragna ögonbryn så obarmhärtigt tillstädesvarande in i dina egna, att du nästan ryggas tillbaka litet.

»Det här är just ingenting intressant för en besökande», säger han, pekande på väfstolarna rundt omkring, »men jag skall be att få visa ett tyg, som vi hålla på med där borta. Var så god — denna vägen!» —

»Denna vägen» betyder, att du skall klämma dig fram mellan

staplar af jacquardkort, hvars långa metallspröt lägga försåtliga attentat för dina kläder, och till på köpet under tiden icke förlora din snabbfotade vägvisare ur sikte. Nöjet är sällan oblandadt i denna snöda värld, icke ens nöjet att beskåda innandömet af en fabrik. —

Vid en handväfstol, försedd med s. k. ryckverk, sitter en liten spenslig kvinna med glasögon och en tyllmössa, som troligtvis i sin tillvarelses morgon kunnat glädja sig åt en oklanderlig svart färg, men som vid denna tidpunkt i sin utveckling hunnit till en pittoreskt skiftande, mossgrön kulör. Under mössan framtitta några testar grått hår och ett litet hopfallet, skrynkligt ansikte, prägladt af den dju-paste resignation.

»Ni har en tråd afsliten där», säger verkmästaren, hvars falkblick ingenting undgår, i det han går förbi.

Den lilla gumman tackar ödmjukt, tyllmössan lutas öfver den utspända varpen, och de små röda, knotiga fingrarna reparera hastigt skadan, den ett ovant öga alldeles icke kan upptäcka. Du ryser ofrivilligt vid tanken på, om det vore du, som skulle fullgöra detta arbete, och ändå äro dina ögon friska och starka, och hennes gamla och svaga. Och som du känner det, så uttalar du det äfven. Den lilla gumman småler gemytligt, smickrad öfver att bli föremål för din uppmärksamhet.

»Åh, det sir en fälle, det är fäll ingen konst», menar hon.

»Ja, jag vore nu olycklig, om det vore jag, som måste göra det», säger du skrattande, »men jag får väl trösta mig med, att jag har mitt eget arbete, där jag är hemma».

»Jaa, ja», filosoferar gumman, »och där skulle en stackare som jag vara illa kommen, det är allt säkert, det. Ja, det är nog så här i världen, att hvar och en så har en *sina* marriter».

Och efter ytterligare ett vänskapligt leende skiljas ni åt för att aldrig se hvarandra åter förr än på räkenskapsdagen, inför den rättfärdige domarens ansikte, då våra »marriter» skola pröfvas efter en måttstock, kanske något olika den, som användes här nere.

Men hvart i all världen har under tiden verkmästaren tagit vägen? Han är ingenstädes till finnandes. Har jorden uppslukat honom? Åhnej! Plötsligt hörs en röst öfver ditt hufvud:

»Jag ber om förlåtelse, jag kommer på ögonblicket!»

Tydligen är han tagen i beslag igen af någon hjälpbehöfvande. Det är då förskräckligt, att allt, som går i olag på maskinerna, skall ske uppe vid taket! — Omsider återkommer dock din ledsagare till jorden. Innan han går bort med dig, vänder han sig till en väfver-

ska med några halfhögt uttalade, skarpa ord, hvilka låta som: »oförlätligt slarf!» och »får icke förekomma en gång till».

Du har hunnit studera henne, medan han var där uppe. Det är en lång, vacker flicka om 18, 19 år, ett barn af fabriksindustrien efter allt att döma, med genomskinligt hvit, något gråaktig hy, rufsigt, friseradt hår och ett par kalla, oblyga ögon. En smärt, men kraftlös gestalt, hvars muskulatur aldrig fått fasthet och rundning genom hälsosamt kroppsarbete; en varelse, som från barndomen insupit stenkolsröken, ulldammet och fabriksmoralen, så att hon nu är, så att säga, impregnerad därmed. Hon tar emot sina bannor med en nästan fräck min. Den magiska djurtämjarblicken tvingar henne att slå ned sina egna ögon, men icke förr har mästarn vändt ryggen till, än hon gör en trotsig grimas, medan hon med handen förstulet stryker bort någonting, som glänser i ögonvrån. Sådana konster är icke värdt att visa mästarn. Det biter inte på honom. Men det torde kunna komma någon annan? Arma barn!

Men det var icke ansiktsuttryck du skulle studera, det var ju jacquardmaskiner! Gå nu med verkmästaren bort till den där omtalade väfstolen med det intressanta tyget; se och beundra dess behagliga, glänsande yta. Låt honom rulla upp bommen och visa dig tygets avfvisida. Hör honom förklara, huru det är undervarpens trådar, som gå upp och rycka ned de andra och därigenom bilda mönster; huru den där andra lilla skytteln under tiden förrättar *sitt* arbete; låt honom rispa upp några trådar i kanten af tyget och visa dig, huru fyllnadstråden ligger där så vackert inbäddad mellan räta och avfvisida; säg dina: »jaha, jasanya, javisst; verkligen högst intressant», och se för all del ut, som om du nu begrepe alltsammans till punkt och pricka, ja, nära nog vore i stånd att själf göra efter det, om du komme i tillfälle.

Verkmästaren, den kanaljen, vet nog, att alltsammans är lika mycket mesopotamiska för dig, när du går därifrån, som när du kom. Men hvad han däremot icke kan veta, det är, att din tankspridda blick, som halft motvilligt följer de anvisade detaljerna i detta invecklade maskineri, i stället ångestfullt dröjer kvar vid de mänskliga individerna, vid det olösliga sociala problem, som hotande ställer sig framför densamma.

Denne man själf, som så helt tyckes gå upp i sitt arbete, som så behärskar alla dess möjligheter, intresserar det honom verkligen, gläder det honom, fyller det upp hans lif? I så fall, hvad mening fanns det väl i denna trängtan efter den andra världen, till hvars tolk

han i går afton gjorde sig? Detta slags förfinade sinnevärld, inredd med den subtilaste lyx, som den mänskliga fantasien kan skapa åt sig, och där de saliga invånarna skola utfylla sin tillvaro med likaledes förfinade, estetiskt-religiösa sysselsättningar: sjunga, spela harpa, lofsäga med palmer i händerna.

Den gamla psalmens rörande ord:

»Där efter striden,
I djupa friden,
Vid änglasången ej lång blir tiden»,

hafva de tillämplighet här? Skall han hafva ro, denna febrila arbetsmänniska, att stå stilla och höra änglaskarorna spela harpa? Detta rastlösa verksamhetsbegär, denna allt uppslukande produktionsifver, som tyckes utgöra det centrala af hans vilje- och intressevärld, ha icke de sitt idealtillstånd här på jorden? Kan man väl tänka sig något mera passande himmelrike för ett sådant sinne än just en fabrik?

Men kanske likväl, innerst — innerst? En trötthet, en ångest, en längtan; någonting af ett sjukt barn, som sträcker armarna mot sin moder? — Men ack! Denna längtan, om den finnes, är så förkväfd, så döfvad af slamret och jäktandet, så oförstådd af den längtande själen själf; *dess* himmelrike så fjärran, så oupphinneligt, så överkligt!

Rundt omkring möter oss blott den bullrande, påtagliga, materiella verkligheten, dess oomkullkastliga fakta i form af kugghjul och valsar, kväfvande, glödheta ångor från maskinrummet och iskallt vinddrag från de öppna fönstren; häjdlöst snurrande drifremmar och häjdlöst arbetande människor; tärda lemmar, flämtande lungor, frön till sjukdomar och frön till synder — — och ingen stämma, som ropar öfver larmet, att Jesus Kristus frälsar från allt detta elände, att han »frälsar *just nu!*»

Fritz Rank.

Kvinnoidealet från fln-de-siècle- synpunkt.

Das Buch der Frauen von *Laura Marholm*. Paris und Leipzig.
Verlag von Albert Langen, 1895.

Det är ej af brist på talang denna bok skall anses som ett tämligen underligt skrifprof. Den innehåller tvärtom en serie i stilistiskt afseende charmant skrifna biografier, af hvilka ej mindre än tre äro nordiska. Dessa biografier äro: Marie Baschkirtzew («Den unga flickans tragedi»), Anne Charlotte Edgren-Leffler («En förkämpe»), Eleonora Duse («Den moderna kvinnan på scenen»), George Egerton, Författarinnan till *Keynotes*, («Nervösa grundtoner»), Amalia Skram («Naturalistförfattarinnan»), Sonja Kovalevsky («Tidsoffer»).

Författarinnan har som sin uppgift satt att studera en ny typ af den moderna kvinnan. Men vill man tänka sig något riktigt extravagant, så kan man här finna receptet. Två af dessa här skildrade kvinnor, fru Edgren-Leffler och fru Kovalevsky, ha varit författaren till denna uppsats personligen bekanta. Och han vill genast säga, att karakteristiken öfver Sonja Kovalevsky förefaller honom i hög grad träffande, ej blott i detaljer, men äfven som stämningsbild af ett väsen, hvars mysticism författarinnan till denna bok torde genomskådat så väl just därför, att hon, som hon själf antyder, anlagt slaviska glasögon. Den ryska steppens poesi är för oss symboliserad i en af dessa fålar med oroligt vädrande näsborrar och med storartad lufttillgång, hvilka äro barn af denna stepp och som kunna genomlöpa vidder, om hvilka vi med våra apostlahästar alls ej ha något begrepp. Af Sonja Kovalevsky fick man verkligen ett intryck, som påminde om denna steppens poesi, om oändligheten, om andens friluftslif och om rastlös tankeflykt. Det var därför man blef så gränslöst öfverraskad, när hon utgaf sin ryska familjeroman, där hon skildrade små fröjder och finaste hemkänslor med barnasinne. Och för denna förening af barn och elementarande har fru Marholm haft sinne och sympati. Det är emellertid som ett segerjubel, när hon får visa, hur kärleken, den vanliga pensionsflickkärleken, slutligen kufvade, besegrade och krossade henne. Förf. åsikt är nämligen, att kärleken är det centrala hos kvinnan. Beviset, att kärleken aldrig kan lämnas ur räkningen, ser hon här, hon ser det hos fru Leffler, hos hvilken den framkallade en efterblomstring af ny art, hon ser det

också hos den rikt begåfvade Marie Baschkirtzew, som trånar och vissnar i förtid af brist på erotiska verkligheter, och som åt sin dagbok anförtror sitt lifs tomhet och sin oändliga ennui och det hjälper henne ej, att hon i konsten har ett surrogat, ty till och med den vissnar under hennes händer. Det är en ny version af Dionysos-sagan, författarinnan velat teckna: det är icke här vinguden, som hämnas på sina försumliga tillbedjare, det är gud Eros.

Det finns mycket i boken, som ger intryck af en lefvande uppfattning, men ännu mer, som ger intryck af en konstruktion. Man kan, äfven om det besynnerliga kvinnoideal, förf. uppställt, säga, att det har vissa egendomliga verklighetsmotsvarigheter, blott man finge stryka namnet modern kvinnotyp och i stället sätta: modern kvinnoabnormitet. Att riktigt utgrunda förf:s mening faller sig dock icke lätt. Af hennes beskrifning på en äkta kvinna kunde man i förstone inbilla sig, att hon därmed menade något rent medeltidsartadt. Kvinnan har, heter det, mannen till sitt innehåll. För henne är kärleken det väsentliga. Detta låter som en ren återgång till forntidens sentimentala flicktyp, hvars hela lif var ett ja och amen till mannens vilja. Men så är icke meningen. Denna moderna kvinna älskar mannen, därför att hon vet, att utan kärleken hennes lif är tomt. Författarinnan har skildrat och skildrat ypperligt det förtorkande i att lefva utan ett personligt förhållande: hon betecknar en reaktion mot »hjärnkvinna», »yrkeskvinnan» o. s. v.

Men det är hennes misstag att tro, att denna diet på förknappning, denna fastlag blott är farlig för kvinnan. Ett lif utan kärleken är lika dödande för mannen. Och äfven för honom är förhållandet likadant som för kvinnan. Hvem har bättre än Byron, en *man*, uttryckt denna enkla sanning: tvåfalden i ett lif är livvets lycka, ekot i en annans förståelse är uttalandets lycka. Han utsäger det ju, när han säger:

All fröjd är ömsesidig och gemensam,
Ty lyckan föddes tvilling och ej ensam.

Men det är ej detta förf. menar med namnet kärlek och kvinnans kärleksbehof. Hon menar ej behofvet af sympati och kamratskap som andligt behof, men den brinnande sinnliga glöden och det häraf härflytande förhållandet till en man. För hennes del kan gärna kärleken inskränka sig till denna fysiska sida, den har ändå fyllt sin roll. Ty kärlekens roll är den, att ge kvinnan den fysiska jämvikt hon behöfver.

Och därför blir det moderna kärleksproblemet hos Laura Marholm ett öfvervägande fysiskt problem. Kan kärleken åstadkommas? Det är första frågan. Denna fråga beror därpå, om den man kan upptäckas, som ger passion, och om kvinnan är nog utvecklad att begripa kärleken.

När Eleonora Duse som Nora i Dockhemmet tar afsked af Helmer, då är hon, enligt författarinnan, modern därför, att hon är kall, det finns icke hos henne vidare en gnista af tacksamhet, icke det allra bittersta af traditionens makt, hon öfverger mannen utan minne, utan ömhet. Enligt författarinnans tolkning är detta ett kännetecken på en modernt aristokratisk kvinnonatur.

Att kärlek kan förbytas till likgiltighet, är ju icke så underligt, sådant har man sett, om också det förefaller något underligt, att det sker så med ett slag, men att kärlek är kärlek, passionerad kärlek, och på samma gång förakt, och att dessa två känslor proklameras som ett slags rasmärke för den utvecklade kvinnan, har man svårare att förstå. Det är emellertid dessa båda ingredienser: förakt och passion, som utgöra innehållet i den känsla, hvarmed hjältinnan i George Egertons roman betraktar sin man. Och i denna skildring, menar författarinnan till denna bok, ligger något af den moderna kvinnans kulturuppfattning af kärleken. Hon behöfver mannen som ett livsvillkor. Hon älskar honom på samma sätt som hon älskar syret i luften. Likasom syret i luften är underlaget för hennes fysiska lif så är mannen ock. Har hon själfuppehållelsedrift förstår hon, att det ena så väl som det andra är nödvändigt för henne. Tro för all del icke, att hon tillmäter mannen ett ringa värde; han är ju som livsvillkor fullkomligt nödvändig, men någon högre makt än att verka som stimulus med sin personliga tjusmakt har han ju icke. Så länge han fyller denna roll är allt bra. Duger han ej till detta: adjö och farväl med honom! Så har Eleonora Duse uppfattat saken i Dockhemmet, det är därför hon är så modern. Och är mannen föraktlig, hvad gör det, noga taget, hurudana hans moraliska egenskaper äro, så länge han har sin personliga tjuskraft kvar, och det är därför att denna uppfattning genomgår romanen *Keynotes* som den, enligt författarinnan, är uppfylld af doften af den allra finaste ultra-moderna kvinnofilosofi efter nyaste mönstret.

Man tror kanske, att det ligger öfverdrift i denna skildring af bokens tendens. Det kan emellertid med citat bevisas, å ena sidan att författarinnans åsikt är, att den enda lyckan för kvinnan ligger i ett fullkomligt slafviskt beroende af mannen och kärleken till honom:

»kvinnans innehåll är mannen»; å andra sidan säges det att samme man, som framställes som så nödvändig, egentligen är en fiende, som föraktas på samma gång han älskas. Alltså predikas här å ena sidan, att könsmotsatsen mellan man och kvinna är sådan, att en kvinna ej kan finna en man, för hvilken hon ej djupast är främmande, men trots detta kan kärleken spira lika frisk och frodig ändå.

Man finner oupphörligt i boken uttalanden om männens löjlighet och beviset för, att den kvinna, som betraktar det som sin uppgift att älska med passionens glöd, ej gör det af ömhet för mannen, men af ömhet för kärleken. »Det kommer ej så mycket an därpå hvem hon älskar som att hon älskar».

Denna uppfattning af kärleken är *icke* ny. Redan Byron hade reda på den, och när han ville förtala kvinnan, yttrade han de ofta citerade cyniska orden, att efter den första kärleken älskade kvinnan icke längre älskaren utan kärleken. Det nya är, att denna sorts kärlek, som hittills framstälts som ett sjukdomssymptom, åtminstone hos kvinnan, här gör anspråk på att vara ett naturligt utslag af hennes högre natur, af hennes finbygda organism, som behöfver ombyte, äfventyr och som ej kan nöja sig med det klumpiga trögdjur, som heter mannen. Men det är tyvärr ej — från manlig synpunkt tyvärr ej — kvinnan, som kan göra anspråk på denna uppfattning af kärleken som sin uppfinning. Skall patenträttigheten vara en ära, som fru Marholm tycks anse, då tillkommer denna ära af att i kärlekslifvet se en förströelse och en lek, mannen. På ett formfulländadt sätt har samma cyniska åsikt om kärleken, där likgiltigheten för individen predikas, framstälts af Musset i *La coupe' et les lèvres*:

Doutez si vous voulez de l'être qui vous aime,
D'une femme ou d'un chien mais non de l'amour même,
L'amour est tout — l'amour et la vie au soleil!
Aimer est le grand point, qu'importe la maîtresse,
Qu'importe le flacon, pourvu qu'on ait l'ivresse.

Hvad gör bågarns form, om dess innehåll skänker rus! Bättre kan ej denna lefnadsfilosofi uttryckas. Och i sin ursprungliga naiva form tillhörde den alltså under den romantiska bohèmeperiodens Sturm und Drang den manliga krets, som hyllade det frivola fribytarlifvets, det romantiska boulevardlifvets principer, om vi här kunna tala om principer. Från denna manliga ungarlarskrets öfvergick så detta erotiska äfventyrlif, denna lust för »lekkärleken» till en viss sort af de nutida kvinnorna. En hel klass af dessa har skildrats af den nutida litteraturen.

Men om man företrädesvis i den moderna franska litteraturen gifvit en stor hemortsrätt åt den excentriska, njutningslystna, kallt erotiska kvinnotyp, som begagnar kärleken med vett och vilja för att göra lifvet spännande och äfventyrligt, har denna kvinnotyp ändock knappast framställts som annat än en afart och dess tillvaro annat än som en åt excentriciteten hemfallen typ, och när författarinnan här vill häfda dess anspråk på att bilda den reformatoriska typen, den moderna kvinnan, som småningom skall bilda skola och blifva tongifvande, hvars själfsvåld skall proklameras som lag för framtidens mänsklighet, då är detta i sanning nytt. Ett sådant kvinligt bohème-ideal, satt i system, förklaradt med ej ringa grad af skarpsinne, är det kännetecken, som gör fru Marholms bok till en af fin-de-siècle litteraturens mera egendomliga produkter. Som boken är talangfullt skriven, vimlar af fina psykologiska analyser samt bredvid sina paradoxer äger sidor af verklig vältalighet och utgör ett slags sund reaktion mot frasidealismen, är den ganska farlig. Ty äfven om man finner en mängd af dess doktriner vara ord i sinom tid och väl värda att behjärtas, blott icke ur dem drages dessa ytterligt gående konsekvenser, måste man dock stämpla dess andemening som omoralisk och samhällsupplösande.

Det är en från kvinnosynpunkt utförd stämmingsreligion man här finner predikad, kvinnorna anses genom sin nervösa känslighet kallade att vara de härskande och sin rätt därtill hafva de genom sitt temperaments mottaglighet. Det är därför, menar förf., det är så fåvitskt, att af kvinnan vilja göra en idémänniska. Öfver hufvud taget är allt, som heter princip, regel, allt det fasta och lagbestämda i världen en uppfinning af mannens tröga, dumma natur. Låt honom vara vetenskapens arbetsträl, till denna underordnade uppgift duger han ju, han duger — stackars karl — blott att tänka. Men det gör han ju ypperligt, det vill förf. gärna erkänna. Hon är för upplyst att vara fördomsfull, och hon erkänner gärna mannens öfverlägsenhet därutinnan. Hon är t. o. m. artig nog att ge mannen ett mycket vackert betyg som tankemaskin, och kvinnan får i det afseendet underbetyg. Men den *vulgära* naturen är han i alla fall, materien i världens hushållning, medan hon är den lifvande formen, det mångskiftande lifselementet.

Men af dessa författarinnans sympatier förklaras också de goda sidorna i hennes författarskap. Hon är lycklig, när hon skildrar det kvinliga nervösa temperamentet just i dess vibrerande sensibilitet och ej minst i dess oförstädda längtan, ja, till och med i dess skärt kvin

liga tillbakadragenhet. Och så inträffar det besynnerliga, att hon, som ger kvinnan rådet att uppsöka och våga sig in i livvets erotiska virrvarr, att hon kan teckna det jungfruligt finkänsliga hos Eleonora Duse, den tigande och lidande blygheten hos Marie Baschkirtzew, det frågande, sällhetsspörjande hos den evigt otillfredsställda matematiska världsberömdheten Sonja Kavalevsky, och att hon känner sig frånstött af allt nyktert rätthafveri i den moderna kvinnosaksrörelsen, så att han finner både fru Edgren-Leffler och fru Amalia Skram för robusta för sin smak.

Det är ett nöje att kunna vitsorda författarinnsans förmåga att tolka det specifikt kvinnliga, världiga förnyelsedrag, hvilket ofta nog möter hos de högst utrustade af vår tids kvinnor. Det är ett nöje att kunna säga, att denna bok i vissa afseenden genom sin porträtteringskonst förtjänar titeln »Das Buch der Frauen», när man å andra sidan måste så bestämdt, som vi här gjort, i en mängd andra afseenden frånkänna den hvarje rättighet till titeln af »en kvinnans bok».

Hellen Lindgren.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Kvinnornas utställning i Köpenhamn. I februari månad detta år inkom till Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse en skrivelse från komitén för »Kvindernes Udstilling fra Fortid og Nutid» i Köpenhamn, med uppmaning att verka för Sveriges deltagande i nämnda utställning, bestämd att äga rum instundande sommar 20 juni—15 sept. Det definitiva svar, som Förbundet till den danska utställningskomitén nu aflåtit är till sin innebörd följande.

Då Förbundet, såsom fallet varit beträffande ordnandet af arbetet för den svenska kvinnans deltagande i världsutställningen i Chicago 1893, ej ansåg det ligga inom området för dess verksamhet att omhändertaga ett så maktpåliggande och vidlyftigt arbete som det en utställningskomité kräver, kunde det ej åtaga sig att ställa sig i spetsen för ett dylikt företag, annat än så tillvida, att det ville söka verka för bildandet af en komité af sakkunniga personer, villiga att föra saken framåt. Det utskott inom Förbundets styrelse, som åtagit sig dessa förarbeten sökte med all ifver att bringa företaget till ett lyckligt resultat. Försök gjordes att erhålla anslag, att vinna inflytelserika personers bistånd, samt att få en komité bildad. Dessa försök voro ock nära att lyckas, men modlöshet har gripit de mest sangviniska

vid tanken på, att allt det myckna inom konstslöjd och andra områden, som verkligen finnes värdigt att utställas, måste sammanföras och ordnas på 2 å 3 månader. Erfarenheten från arbetet för Chicago-utställningen har visat, hvilken dryg tid dylika förberedelser kräver.

»Det är således», heter det vidare i Förbundets skrivelse till utställningskomitén i Köpenhamn, »ingalunda af brist på ett allmännare intresse hos de svenska kvinnorna för edert företag eller ännu mindre af brist på befintliga utställningsmaterial, utan af fruktan att Sverige på grund af den knappa förberedelsestiden icke skulle blifva värdigt representeradt, som styrelsen nödgas afslå den i bref af $26\frac{1}{2}$ genom eder sekreterare uttalade begäran, att »Förbundet ville ställa sig i spetsen för Sveriges deltagande i Kvindernes Udstilling i Köpenhamn».

En minnesgård åt Camilla Collett. En lagerkrans med band i de svenska färgerna från Fredrika-Bremer-Förbundet nedlades på den norska författarinnans kista, då densamma den 14 sistlidne mars fördes till härvarande krematorium för att brännas. Kransen bar följande inskrift: »En gård af vördnad och tacksamhet för femtio års arbete med hjärtats och snillet förenade krafter, ägnadt åt Nordens kvinnor».

En gåfva af 500 kr. har Förbundet haft glädjen mottaga från en förbundsmedlem, hvilken frikostiga gåfva utgjort en synnerligen välkommen förstärkning till Förbundets allmänna kassa.

Ett trädgårdsstipendium å 90 kr. har tilldelats fröken Sigrid Wi-berg, hvilken f. n. genomgår en kurs vid Norrvikens trädgårdsskola.

Från skilda håll.

Sverige. *Föreningen Stockholms internationella Lärarinnehems* första årsmöte ägde rum lördagen den 30 mars 1895, i hemmets lokal, 26 Kungsgatan under ordförandeskap af vice ordf. fru K. Bohman f. Rüffel. Sammanträdet inleddes med uppläsandet af års- och revisionsberättelserna. Årsberättelsen redogör för det förberedande arbetet för hemmets bildande, och för dess verksamhet sedan det den 1 jan. 1895 öppnades. Af densamma framgår att hemmets gästfrihet genast tagits lifligt i anspråk, antalet af dess pensionärer har nämligen uppgått till 17, däraf 5 af utländsk nationalitet; af dessa hafva 5 emottagits för hela innevarande vårtermin och 12 hafva vistats i hemmet från 8 dagar till längre tid. Alla hafva uttalat sin belåtenhet med den komfort, trefnad och prisbillighet de funnit inom hemmet. Ansökningar om mottagande så väl för närmaste tiden som för sommar- och och höstmånaderna, t. o. m. så långt fram i tiden som för nästkommande år hafva inkommit.

Hemmet har äfven visat sig vara af stor betydelse för de unga schweiziskor som vistas i Stockholm. De hafva ofta infunnit sig där

på kortare besök, samt hafva i föreståndarinnan funnit en moderlig vän, som med råd och dåd stått dem bi. De hafva äfven regelbundet hvarannan söndags e. m. samlats i hemmet, hvilket sålunda bör kunna blifva en föreningsplats för dessa, ofta isolerade och långt från sitt hemland boende unga flickor.

Ett enkelt samkväm anordnades den 9 mars af styrelsen för hemmets pensionärer, några deras vänner m. fl. personer. hvarvid fl. d:r fröken Ellen Fries höll ett med stort intresse åhördt causerie öfver »En resa till Nordkap» hvarjämte sång utfördes af en musikalskarinna.

Antalet af föreningens medlemmar är f. n. 326. Af revisionsberättelsen, som för öfrigt redogör för förvaltningen af hemmets räkenskaper under okt.—dec. 1894, framgår, att influtna medel (gåfvor, medlemsavgifter, inkomst af tombola), uppgå till 9,582: 56. Utgifter (hushåll, hyra m. m.) 1,093: 52.

* * *

Från riksdagen. Såsom i förra numret af Dagny nämdes, hade herr A. F. Liljeholm i andra kammaren i en motion föreslagit, att riksdagen skulle bevilja ett anslag af 3,000 kr. till understöd åt läroanstalter, som utbilda lärarinnor i hushållsgöromål med särskildt afseende fäst vid folkskolans flickor. Denna motion afstyrktes af statsutskottet, dock med den förklaring, att utskottet icke skulle tvekat att förorda motionen, om icke ärendet syntes kräfva en fullständigare utredning än den som nu föreläge. Närmare upplysningar saknades nämligen, både om hvilka läroanstalter, som borde komma i fråga till åtnjutande af det föreslagna anslaget och huruvida detta till sitt belopp vore rätt afpassadt till det afsedda ändamålet.

Kamrarne afslogo likaledes motionen, dock tycktes särskildt i andra kammaren ganska lifliga sympatier för dess syfte råda, och förhoppning uttalades, att regeringen skulle taga saken om hand och till nästa riksdag inkomma med nytt förslag i ämnet.

Kontraktprosten Hazéns motion om ändring i gällande lagbestämmelser rörande oäkta barns försörjning i syfte att för barnafadern göra det svårare att undandraga sig sin försörjningsplikt har afslagits af lagutskottet och kammaren, på den grund att riksdagen genom en skrivelse af den 7 maj 1893 redan dragit frågan under k. m:ts pröfning.

* * *

Hedersdiplom från Chicagoutställningen hafva af »The board of Lady Managers» tilldelats följande personer på grund af att de genom sitt arbete på ett högst förtjänstfullt sätt bidragit till *Föreningen Handarbetets Vänners* framgång vid utställningen i Chicago. Dessa personer äro: Agnes Branting, Sofia Isberg, Kerstin Clason för mönsterritning, Mathilda Eriksson för konstbroderi och Karna Nilsson för haute-lisseväfnad. Diplomen utdelades vid Handarbetets Vänners årsmöte den 29 mars.

Liknande hedersdiplom hafva äfven nyligen tilldelats följande

*

personer, hvilka på särskildt framstående sätt medverkat vid utförande af de arbeten, som af *Svensk Konstslöjdställning* exponerades i Chicago, nämligen: Maria Adelborg för ritning af broderi, Aurore Bundsen för broderi, Harrie von Düben för glödrkning samt Eufemia Söderberg för träskulptur.

* * *

Louise Otto-Peters †.

Den 13 sistlidne mars afgick i Leipzig med döden den kvinna, hvars namn för alla tider skall stå i samband med hvad som i Tyskland under de sista 25 åren verkats och vunnits för kvinnosaken. Denna kvinnas namn var Louise Otto-Peters.

Hon föddes i Meissen i Sachsen år 1819 som yngsta dottern till den ansedda juristen Otto. Första hälften af hennes långa lefnadsbana var lika växlingsrik och stormuppylld som den senare förflöt under ett, visserligen ihärdigt och aldrig hvilande, men dock lugnt och i många afseenden framgångsrikt arbete för ett och samma mål, förbättrandet af sitt köns ställning. De frihetsidéer, som på 30- och 40-talen hyllades af en så stor del af det unga Tyskland, och för hvilka så många af dess bekännare och förfaktare blefvo straffade med fängelse och förvisning, omfattade hon med entusiasm. Hon skref romaner, poem och tidningsartiklar, alla inspirerade af en glödande frihetsträngtan, och det var samstämmighet i åsikter och sträfvan, som närmade henne till skriftställaren August Peters, hvilken med flere års fångenskap fick plikta för sitt deltagande i det sachsiska majupproret 1848, en bekantskap som ledde till en förbindelse för lifvet. Skilda åt af fängelsets järngaller förlofvade de sig med hvarandra. Efter 10 års förlopp, 1858, då Peters blifvit frigifven, blefvo de äkta makar.

Bosatt i Leipzig utgaf fru Otto-Peters tillika med sin man därstädes »Mitteldeutsche Volkzeitung» och ägnade sig allt fortfarande med ifver åt litterär verksamhet. Efter mannens död 1864 blef arbetet för kvinnosaken mer och mer hennes lifsuppgift. Året efter sedan hon blifvit enka stiftade hon Allgemeine deutsche Frauenverein, hvars organ »Neue Bahnen» hon tillsammans med Auguste Schmidt redigerade ända till sin död.

Stiftarinna och ledarinna af Tysklands i ideelt afseende högst stående och mest ansedda kvinnoförening, hvars ordförande hon varit under de 30 år den ägt bestånd, framstående författarinna och diktare samt utmärkt lika mycket för förståndets som hjärtats egenskaper, har fru Louise Otto-Peters under sin lifstid som nu efter sin död utan gensaga af sina landsmän tillerkännts den första platsen bland förkämparne för hvad man i högsta och bästa bemärkelse benämner den tyska kvinnans emancipation.

C. ROSÉNS ATELIER

Drottninggatan 10, 3 tr.

Telefon 58 16.

1:sta klassens Fotografi-affär!

Sjuksköterskor

med goda betyg öfver genomgångna lärokurser och utöfvad praktisk verksamhet, finnas anmälda å *Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå*, 54 Drottninggatan, 1 tr. Allm. Tel. 48 16.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm,

finnas anmälda kvinliga arbetsökande, såsom: lektionsgifvare i olika ämnen, svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors-, affärs- och skrifbiträden, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster, sjuksköterskor m. fl.

Aktiebolaget Parasitocida

Desinfektions- och Mattrengöringsanstalt

Tel. 87 99. 101 Valhallavägen 101. Tel. 87 99.

Rengör mattor efter föregående desinfektion från damm och smuts enligt ny metod;

Rengör möbler, säng- och gångkläder från mal och andra parasiter;

Reder tagel och renar fjäder medelst nykonstruerade maskiner.

Pelsverk och mattor emottagas till konservering emot mal.

Hämtning och hemsändning inom Stockholm kostnadsfritt.

Kontor: Drottninggatan 23, 2 tr. upp.

Allm. Telefon 73 73.

Fredrika-Bremer-Förbundets Jurist

lämnar åt kvinnor råd och upplysningar i
juridiska och ekonomiska angelägenheter.

Träffas å förbundets byrå

54 Drottninggatan, 1 tr.

Onsdagar och Lördagar kl. 10–11 f. m.

Tvätta med luft!

Nutidens mest sensationella o. praktiska uppfinning!

Pneumatiska handtvättmaskinen UNDINE.

Patenterad i alla länder.

Enklaste, bästa och billigaste tvättmaskin i världen.

Pris pr styck blott 6 kr.

Rengör tvätten förvånansvärdt lätt; skonar tvätten såsom ingen annan metod; undantränger blixtnabbt alla andra tvättmaskiner. Sparar arbete, sparar tid, sparar penningar!

Generalagentur för Sverige:

JOSEPH LEJA,

Kongl. Hofleverantör.

Underagenter antagas å alla platser.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå mottagas
anmälningar till inträde i Förbundets

Sjuk-kassa.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af
Förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

MACK'S

Dubbel-Stärkelse

Det beqvämaste och snabbaste sättet att med ringa möda stärka kragar, manchetter o. d. så att de få utseende af nya är att uteslutande använda Mack's Dubbel-Stärkelse. Hvarje försök leder till fortsatt bruk. Fås öfverallt. Uppfinnare och ende fabrikant H. Mack, Ulm v. D.

Ett säkert medel att stärka kragar, manchetter o. d. så att de blifva som nya. På grund af de stegrade fordringar man i våra dagar ställer på linne med afseende på styfnad och glans, har man mångfaldiga gånger sökt förbättra den enkla risstärkelsen genom att uppblanda densamma med borax, gummi, vax etc.; dock lyckas detta endast genom öfning och erfarenhet i tillblandningssättet. Härtill kommer att mången husmoder, oaktadt ihärdiga bemödanden, känner sig besviken och längtar efter ett bättre och säkrare sätt. — Detta sätt finner man blott genom begagnandet af **Mack's Dubbelstärkelse**, ett absolut tillförlitligt och fullkomligt tillredt stärkelsemedel, hvilket innehåller alla nödiga beståndsdelar i välfärdiga proportioner, äfven sådana som framkalla en glänsande yta. Genom detta medel kunna kragar, manchetter o. d. stärkas så väl att de blifva som nya. Användandet af denna stärkelse är ytterst enkelt.

Allm. T. 5532

Fysiologiska skodon

för damer, herrar och barn

tillverkas hos undertecknad till moderata priser.

Personer, som hafva ömtåliga eller förstörda fötter, kunna hos mig få skodon, som passa väl och äro bekväma att gå med.

C. NILSSON, Drottninggatan 100.

Allm. T. 5532

Läderplastik.

Alla slags verktyg för läderplastik säljas billigast hos

PER FROM, Stockholm.

54 Mästersamuelsgatan 54.

OBS.! Saxar och knifvar slipas.

Äkta COLLODIN.

Tillförlitligaste

och af Tusentals personer

bepröfvadt medel mot liktornar, vårtor, hudhårdnad och nageltrång.

Obs. alltid denna inregistrerade etikett som garanti för varans äkthet.

INTYG:

Undertecknade, som användt Herr Axel Litströms Colloidin mot liktornar och kylknölar, ha funnit medlet fullt motsvara sitt ändamål, och kunna det därför hos enhver till det bästa rekommendera. Amål den 3 maj 1886.

I. G. Geijer. A. Ljungberg.

Rådman.

Undertecknad, som varit besvärad af en mängd vårtor, har genom användandet af »Colloidin» från Apotekaren Herr Axel Litström i Falun, blifvit från dem helt och hållet befriad; hvarföre jag omnämnda medel hos enhver till det bästa rekommenderar.

Motala & Nykyrke d. 27 aug. 1886. August Axén, Handlande.

Säljes hos Parfym- och Bokhandlare i flaskor à 60 öre och 1 krona.

Franko mot 1 kr. 20 öre.

AXEL LITSTRÖM, Falun.

Sparsamma Fruar! Ull och Stickulle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, **Sehalar, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m.** OBS! Gardiner i fornnordiska färger och mönster väfvas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor väfvas. All slags färgning och kemisk tvätt, beredning och präsning verkställles. Profver och pris-uppgifter på begäran. Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation.

HILDUR ANDERSSON, ingång från Oxtorgsgatan. *Stockholm*
Rikstel. 163. Allm. Telefon 76 53. **12 Hötorget**

Från **Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition** hafva utkommit och finnas hos alla bokhandlare att tillgå följande nya böcker:

FRIDEBORG

Folkkalender för 1895 af B. WADSTRÖM.
Kart. 1 kr.; klottb. 1: 75.

VARDE LJUS

Missionskalender för 1895
af Doc. A. KOLMODIN. Häft. 75 öre; kart. 1 kr.

GUSTAF II ADOLF

Hans person och betydelse. Några minnesord med illustrationer till jubelfesten, för menige man af NILS LÖVGREN, kyrkoh. i Gäfve.
Pris: 1 kr.

Slafflickan i Pompeji eller På hemliga vägar.

En berättelse från kristendomens första århundrade af E. S. HOLT. Häft. 1: 25; kart. 1: 50.

Bland granar och palmer

Berättelse af ERNST EVERS.
Pris: häft. 1: 25; kart. 1: 57.

Upptagen eller Kvarlämnad

Berättelse af O. F. WALTON, förf. till "Ett lyckligt val", "Gamla poseivet", "Skuggor" m. fl. Häft. 60 öre; kart. 75 öre.

Skolmästaren och hans son

En berättelse från 30-åriga kriget af K. H. CASPARI. Öfvers. från 11:te uppl.
Häft. 1 kr.

SYSKONEN

Berättelse af BERTHA SÄGER.
Häft. 50 öre; kart. 75 öre.

TVÅ SLAGS LIF

En berättelse ur verkligheten för ung och gammal af A. B. BUXTORF.
Häft. 75 öre; kart. 1 kr.

LITEN OCH VÄRNLÖS

Berättelse af M. LIEBRECHT.
Häft. 75 öre; kart. 1 kr.

Berättelser för folket

Tionde häftet. Af ERNST EVERS.
Häft. 75 öre; kart. 1 kr.

Ur svenska folklifvet.

Berättelse af H. K. Andra häftet. Pris: 50 öre.

Bibliotek för de unga

Flera nya häften.
N:ris 66-69 å 10 till 30 öre pr st.

Teckningar ur lifvet

af E. S. K. Häft. 1: 25.

Några tilldragelser ur
Baron Hans Henr. von Essens
Lefnad. Meddelade af honom själf.
Häft. I och II, hvardera å 1 kr.

Trädgårdskurser för kvinnor

äro anordnade vid *Norrvikens trädgårdar*, adr. **ÅBY**.
Närmare meddelas af Fredrika-Bremer-Förbundets byrå,
Stockholm, eller af Direktör R. Abelin, Norrvikens trädgårdar, **Åby**.

Barnängens Patenterade Mjölktvål.

(Patent nr 2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toalettmiddel till hudens förskönande, och nutida mejerskors fina hy och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

Barnängens Mjölktvål är efter en patenterad metod direkt framställd från naturlig mjölk, hvidan densamma oivkorligen gör hyn och huden *hvit, vacker och smidig*, hvarom en och hvar kan öfvertyga sig genom någon tids daglig användning.

Obs. I följd af patentet kan ingen mer än vi framställa denna tvål.
Obs. Etiketterna (med björnstämpeln och Barnängens namn) äro inregistrerade.

Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj:t Konungens Hofleverantör, Stockholm.